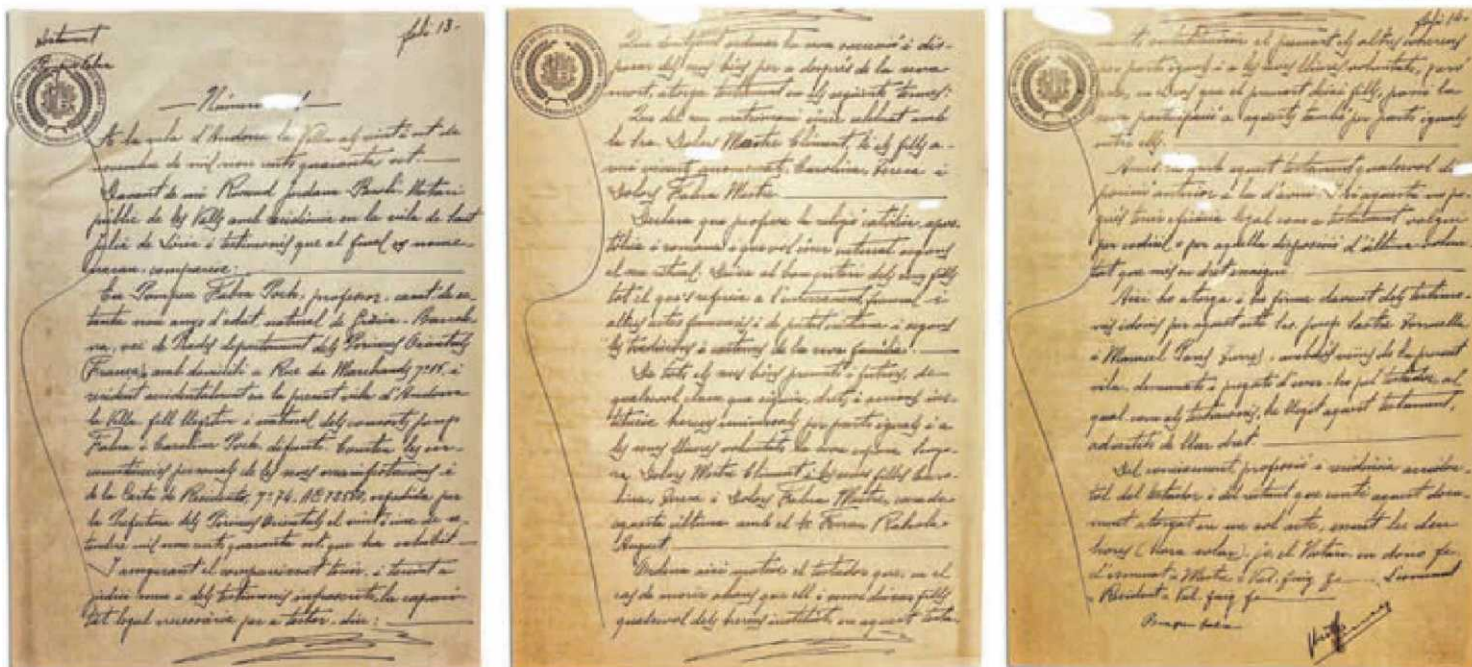

Llengua

FOTOS: JONATHAN GIL

Còpia de les tres pàgines del document, que s'exposa a l'edifici administratiu gràcies a l'autorització dels nets de l'autor de les 'Normes ortogràfiques' (1913), de la 'Gramàtica catalana' (1918) i del 'Diccionari general' (1931).

Un testament literalment fabrià

Cultura exposa íntegra l'última voluntat de Fabra, atorgada el 27 de novembre de 1947 davant del notari Jordana

A. Luengo
ANDORRA LA VELLA

No podem dir que sigui una sorpresa perquè el ministeri de Cultura ho havia anunciat fa unes setmanes. Però produeix igualment un cert efecte topar-se amb les tres pàgines del testament que Pompeu Fabra (Barcelona, 1868-Prada, 1948) va atorgar el 27 de novembre de 1947 davant del notari episcopal, Rossend Jordana. Un document que mai abans no s'havia exposat.

Com a mínim, íntegrament. És veritat que el 2000 se'n va exhibir a Encamp la primera pàgina, però era de la còpia en possessió dels hereus del doctor Josep Sastre, l'amfitrió de Fabra durant la seva jornada andorrana. El document original es conserva a la Cambra de Notaris i hauria estat vetat a la consulta pública fins al 2047 si els nets de Fabra no n'haguessin autoritzat la publicació. Aquest és el principal mèrit del departament de Política Lingüística, que en va gestionar i obtenir el permís, i que ha escanejat la còpia exacta, gairebé un facsimil, que des d'ahir s'exposa al vestíbul de l'edifici administratiu –perquè

el document original, com és lògic, no ha sortit de la Cambra.

Una relíquia amb què el ministeri de Cultura s'ha afegit *in extremis* a l'Any Pompeu Fabra, que es commemora aquest 2018 amb motiu del 150è aniversari del naixement de l'autor, ja saben, de les *Normes ortogràfiques* (1913), de la *Gramàtica catalana* (1918) i del *Diccionari general de la llengua catalana* (1931). I això no quedarà aquí, perquè Correu llançarà al juliol i dintre de la col·lecció andorrana un segell commemoratiu, i per al 18 de setembre s'ha convocat a la sala d'actes del Comú d'Escaldes una prometedora jornada amb conferències a càrrec del comissari de l'Any Fabra, Jordi Ginebra, així com del cap de l'àrea de Llengua Catalana, Joan Ramon Marina, i del col·leccionista Robert Basart, que ha reunit primeres edicions de tota l'obra fabriana. Tothom té les seves dèries.

Pel que fa al testament, la veritat és que no afegeix gaire tall al que fins ara se'n coneixia. De disposicions patrimonials, ben poques, perquè va viure els anys d'exili, que van ser els últims de

la seva vida, en un humil pis de la *rue du Marchands de Prada*, en una absoluta precarietat material. Fabra, diu el notari Jordana, declara que "professa la religió catòlica, apostòlica i romana i que vol ésser enterrat segons el seu ritual" i que "deixa al bon criteri dels seus fills tot el que's refereix a l'enterrament, funeral i altres actes funeraris i de pietat cristiana i segons les tradicions i costums de la seva família". Pel que fa als béns "presents i futurs, de qualsevol classe que siguin, drets i accions", institueix com a hereves "universals i per parts iguals" les seves filles –Carolina, Teresa i Dolors– i la seva esposa, Dolors Mestre. Un apartat, aquest, que es referia bàsicament als més aviat escassos drets d'autor que generaven les seves obres, especialment dues gramàtiques en català i en francès que es veu que a l'època circulaven amb certa profusió entre els exiliats.

TRES DIES DE NOVEMBRE

Finalment, Fabra anul·la "qualsevol disposició anterior a la d'avui" i pren la precaució que, "si aquesta no pogués tenir eficàcia

legal com a testament, valgui per codicil o per aquella disposició d'última voluntat que més en dret escaigui". Van actuar com a testimonis el doctor Sastre i Manuel Pons, que a l'època exercia com a director de la Caixa de Pensions, i cal dir que tots quatre devien matinar, perquè el testament va ser atorgat exactament a les deu del matí d'aquell 27 de novembre. L'endemà a primera hora, en fi, va agafar el cotxe-correu cap a l'Ospitalet, i d'aquí, el tren cap a la Tor de Querol, Vilafranca de Conflent i Prada. Va ser l'últim autobús que aquell any va travessar Envalira –es veu que la nevada que va caure aquell mateix dia va tancar el port– i és legítim especular què hauria passat si Fabra s'hagués quedat *atrapat* aquell hivern a Andorra. El cert és que li quedava poc més d'un any de vida, i que va morir al seu pis de Prada el dia de Nadal de 1948.

En aquella jornada andorrana, que ha relatat Jordi Mir, Fabra es va hostatjar a casa del doctor Sastre –un xalet anomenat *Villa Carmen*, propietat de l'empresari alturgellenc Saturní Palau, i que

s'aixecava aproximadament al número 85 de l'actual avinguda Príncep Benlloch de la capital, cap a la farmàcia Endar. Era el mateix Sastre, amic dels anys de la Guerra Civil i a qui sabia exiliat a Andorra, a qui havia encarregat que explorés si aquí podria testar en català. Òbviament, va ser que sí, i per això estem explicant avui aquesta història. Fabra, que ja tenia 79 anys, es va plantar la tarda del 26 de novembre a *Villa Carmen*, i a banda d'una cèlebre anècdota culinària –"La meva esposa, adonant-se que estava desdentat, li pregunta quines coses menjava especialment. Li contestà que no tinguéssim la més mínima preocupació, car menjava absolutament de tot, i en efecte, escurava les costelles com un dentat de 30", explicava el doctor– només sabem que va tenir temps de baixar a peu fins a Santa Coloma, i que "al Mestre li plagué molt". Res més.

Sembla oportú consignar aquí, per acabar, que el notari Jordana va redactar el testament en un català escrupolosament fabrià. És que ni una falta. Com per vacil·lar davant del Mestre.